

УДК 616-091.0

Донація тіла людини за законодавством зарубіжних країн**Аліреза Пахлевандзаде, д-р мед. наук, професор**Міжнародний гуманітарний
університет;
Одеса (Україна)

E-mail: ozernuk@ukr.net

Ключові слова:донація тіла людини, трансплантація,
зарубіжне законодавство

Вступ. Сьогодні в Україні відсутні законодавчі норми, які б врегулювали питання донації тіла людини в науково-дослідних та навчальних цілях після смерті. Єдиним нормативно-правовим актом з правового регулювання донорства тканин та органів померлої людини залишається Закон України «Про трансплантацію органів та інших матеріалів фізичної особи» від 16.07.1999 р. [1], згідно ст. 16 якого «фізична особа має право розпорядитися щодо передачі після її смерті органів та інших анатомічних матеріалів її тіла науковим, медичним або навчальним закладам». Питання процедури такої передачі, утилізації чи поховання зазначених органів та тканин, всього тіла людини досі залишаються неврегульованими українським законодавством. Тим часом, навчальні заклади, науково-дослідні установи медичного профілю мають потребу в патологоанатомічному матеріалі в цілях науки та навчання, існуючі кадаври на балансі згаданих закладів, передані ще за радянських часів, потребують поховання.

Метою даної статті є проведення дослідження законодавства зарубіжних країн, яке регулює донацію тіла людини в цілях проведення наукових досліджень та навчання.

Матеріали та методи

Основу дослідження склали нормативна, емпірична та теоретична бази дослідження. Були проаналізовані нормативно-правові акти зарубіжних країн, судова практика, роботи вітчизняних та іноземних науковців,

Вступ. Дослідження особливостей правового регулювання донації тіла людини за законодавством зарубіжних країн є необхідним для вирішення проблемних питань правової регламентації донації тіла людини в Україні.

Мета дослідження. Вивчення особливостей правового регулювання передачі тіла людини після смерті для науково-дослідних та навчальних цілей на прикладі деяких зарубіжних країн.

Матеріал і методи дослідження. Були використані системно-структурний та порівняльно-правовий методи дослідження, проаналізовані нормативно-правові акти зарубіжних країн, роботи зарубіжних науковців.

Результати. Проведене порівняльно-правове дослідження нормативно-правової бази деяких зарубіжних країн з донації тіла людини. Проаналізовані основні положення правового регулювання порядку передачі та використання тіла людини після смерті в науково-дослідних та навчальних установах.

Висновки. Проведена класифікація підстав передачі тіла людини в дослідницьких та навчальних цілях відповідним закладам та організаціям.

а саме: Горелик І., Горюнова С., Джулиан Л., Єшмуртов Б., Іскандаров А., Кулдашев Д., Пракаш М., Стеценко В., Сальников З., Рокад С., Тейлор С., Крисько В., Шульга та ін.

При проведенні дослідження були використані системно-структурний та порівняльно-правовий методи дослідження.

Результати

Легітимація донації людського тіла в цілях науки та навчання притаманна законодавству більшості зарубіжних країн. Основними важливими питаннями залишаються правове врегулювання дотримання етичних норм, визначення підстав виникнення права власності на доновані людські тіла, правила передачі та використання кадаврів, їх обміну поміж навчальними закладами та науково-дослідними установами, поховання тощо.

Австралія. За законодавством Австралії кожна людина має можливість вступити в договірні відносини з певним університетом чи науково-дослідною установою, яка визначена загальнодержавною програмою донації людських тіл, щодо передачі свого тіла на науково-дослідні чи навчальні цілі після смерті. Для цього необхідно вступити з такою установою в договірні відносини шляхом заповнення та підписання певних

форм та заяв особисто донором та близькими членами його родини. Університети та науково-дослідні установи мають право відмовити в прийомі тіла донора з наступних причин: інфекційні хвороби, наявність значної хвороби, проведений розтин, тіло знаходиться на далекій відстані тощо. Витрати на поховання повністю або частково бере на себе університет чи науково-дослідна установа [5].

Великобританія. Законодавчо визначений процес спілкування з майбутнім донором та надання згоди на донацію свого тіла: тіла передаються до науково-дослідних установ за заповітами після отримання інформації від медичних закладів щодо зберігання та майбутнього використання, заповнення та підписання специфічної документації. Медичний департамент Великобританії не гарантує прийняття всіх тіл, існують певні обмеження (відстань 50 миль до науково-дослідного закладу на момент смерті, хвороби тощо) [2].

Індія. Сьогодні багато людей в Індії жертвують свої тіла після смерті, підписавши спеціально затверджену форму, яка повинна бути завірена підписами двох свідків.

У 1948 р. Закон «Про анатомію» був прийнятий у всіх штатах Індії. Це дозволяє донорам передавати тіла на отримання заявки на медичне і наукове використання, якщо протягом 48-годинного періоду не існує жодних претензій до таких тіл. Індія також має конкретні рекомендації щодо прийняття органів та тіл для пожертвувань: ВІЛ / СНІД, гепатити (А, В та С), шкірні захворювання тощо [7].

Італія. В даній країні не існує спеціального закону про пожертвування тіла людини, але деякі законодавчі положення дозволяють використовувати трупи для анатомічного дослідження в науково-дослідницьких чи навчальних цілях. Так, положення Королівського Указу «Про університетську освіту» 1993 р. № 1592 передбачає, що трупи, які не забрали родичі до шостого коліна або юридичні особи з метою поховання, трупи, які пройшли медико-правову експертизу в результаті розслідування злочинів (крім самогубства) і не забрані родичами чи юридичними особами, можуть бути використані для дослідження та навчання.

Згідно Указу Президента Італії №285 1990 р. доставка трупів в університети та анатомічні інститути має відбуватися після 24 годин з моменту настання смерті, дозвіл на переміщення та консервацію трупів та анатомічних зразків надає місцевий орган охорони здоров'я.

На жаль, законодавчі положення щодо добровільного донорства в наукових цілях досі не набули відповідного закріплення в законодавстві Італії [2].

Іспанія. Іспанським законодавством визначена процедура донації тіла людини. Передбачено підписання згоди донором на проведення донації всього тіла чи певних органів після настання смерті. Надання згоди на донацію тіла й органів одночасно заборонена. Вказана згода надається шляхом підписання певних

форм, повинна бути посвідчена родичом чи сусідом. Науково-дослідні установи та університети можуть не прийняти тіло донора з причин наявності інфекційної хвороби, ампутацій, надмірної чи малої ваги тощо.

Законодавчо передбачена і спеціальна процедура видачі свідоцтва про смерть: видається родичам після винесення рішення судом в п'ятиденний термін.

В законодавстві Іспанії також отримали закріплення норми щодо обов'язку анатомічних відділень проводити поховання тіл донорів чи їх окремих частин за власний рахунок. Грошове нагородження за донацію людського тіла не визначено законодавством цієї країни [3].

Нідерланди. В 1991 р. був прийнятий Закон «Про поховання та кремацію», положення якого закріпили, що людські трупи можуть бути розділені на частини тільки з метою проведення наукових досліджень чи навчання. При цьому померла людина повинна скласти нотаріально посвідчений заповіт. Такі тіла повинні бути передані науково-дослідній установі протягом трьох діб. Кожна Голландська науково-дослідна установа повинна сплатити кошти за подальшу кремацію та поховання. Попіл від кремації підлягає розвіюванню на спеціально виділених полях.

Крім того, необхідно відмітити, що окрім нотаріального заповіту, існує й інша договірна форма – «Донорський договір щодо передачі тіла після смерті», який людина може підписати з окремо визначеною установою – Дослідницьким інститутом, де, якщо є така згода померлої особи, тіло може бути розчленовано та передано іншим установам з метою проведення подальших досліджень. В договорі можуть існувати і положення щодо проведення обміну частинами тіла поміж таких наукових установ.

Анатомічні інститути, не дивлячись на існування договору чи заповіту, прямо не зобов'язані приймати донорські тіла. Винятками відмови прийняття тіла донора є: доставлення тіла більше ніж через 24 години після настання смерті, настання смерті за кордоном, наявність суттєвих пошкоджень, ожиріння чи недостатня вага, інфекційні хвороби, тяжкі опіки тощо [2].

Німеччина. Торгівля анатомічними зразками законодавчо заборонена. Існує специфічний вид спадкування – надання у спадок свого тіла з метою проведення анатомічних досліджень та викладання. Положення заповіту мають містити згоду або заперечення донора щодо збереження частин його тіла в якості постійних анатомічних зразків, які не підлягають похованню.

З 1982 р. існує загальнодержавна програма з донації тіла людини [6].

Португалія. В законодавстві також знайшов відображення специфічний вид заповіту – «для навчання і дослідження». Положення таких заповітів не включають можливість проведення громадських виставок цілого тіла або його частин. Обов'язковою є наявність інформованої згоди щодо донації людського тіла. Заборонені проведення курсів чи семінарів, де викорис-

товуються органи чи частини тіла донорів з метою отримання прибутку. Заборонено використання тіла людини в комерційних цілях. Не заборонені анатомічні виставки [2].

США. У США існує багато програм передачі тіла. Кожна з цих приватних програм приймає тіла з певних навколишніх районів в залежності від місця проведення такої програми. Більшість програм мають перелік вимог для тіл та причини з яких вони не зможуть прийняти тіло: гепатити (А, В та С), ВІЛ / СНІД, вживання наркотиків, висока вага тощо [4].

Законодавство дозволяє донору самому вибирати освітню програму, за якою буде досліджуватися його тіло. В разі відсутності згоди на донацію тіла, яку донор підписав ще за життя, тільки законний близький родич померлого може надати необхідну згоду на пожертвування тіла в науково-дослідних цілях.

Турція. До недавнього часу основним джерелом походження кадаврів для наукових цілей були невитребувані тіла з психіатричних лікарень та шпиталів. Сьогодні, згідно з положеннями законодавства 1979 року, передбачено дві можливості здійснення донорства тіла людини: згода померлої особи на донацію тіла в науково-дослідних цілях; передача тіла людини, яка померла в медичному закладі до моргу у разі невитребування протягом 6 місяців. При цьому за поховання, зберігання, використання та облік кадаврів несе відповідальність відповідна кафедра медицини чи медичний факультет [2].

Франція. За рішенням Конституційної Ради Франції людське тіло є недоторканим, забороняється використовувати тіло людини в комерційних цілях, на пожертвування тіла людини чи людських органів необхідна згода донора.

Відповідно до пункту 2 статті 16-1-1 Цивільного кодексу Франції «тіла померлих людей повинні розглядатися з повагою, гідністю та порядністю, забороняються виставки трупів для отримання фінансової вигоди» [2].

Швейцарія. За швейцарськими законами дозволяється використання людських тіл після смерті. Передбачена попередня згода донора, заборонена комерція щодо людських тіл та їх частин. Якщо згода на розпорядження тілом не була дана донором за життя, таку згоду можуть надати його родичі після його смерті з посиланням на те, що померла особа за життя була готова до донорства. Схвалення такої посмертної згоди повинно бути отримано в комітеті з етики [2].

Японія. Правовою основою проведення розтину кадаврів студентами-медиками є Закон 1949 р. «Про розповсюдження та збереження кадаврів». Він передбачає, що розтин має проводитися у відповідних місцях (в анатомічних кабінетах), одночасно з проведенням навчання вчителями (професорами та доцентами з анатомії) для відповідних цілей (для медичної та стоматологічної освіти). В 1983 р. в Японії був прийнятий закон «Про донацію тіла людини».

Висновки

Майже всі нормативно-правові акти зарубіжних країн декларують необхідність дотримання виконання двох основних принципів щодо донації тіла людини: етичних норм та безоплатності. Метою використання донованих тіл можуть бути: дослідницькі та навчальні цілі, експонування в анатомічних виставках. Основними підставами передачі цілого тіла людини в науково-дослідних чи навчальних цілях після смерті за законодавством зарубіжних країн є: складання заповіту, надання письмової згоди в присутності свідків чи родичів, надання письмової згоди без завірення підписами свідків чи родичів, передача невитребуваних тіл з психічних лікарень чи шпиталів. Загальними підставами неприйняття кадаврів науково-дослідними та навчальними установами є: наявність інфекційних захворювань, наявність тяжких прижиттєвих захворювань, каліцтво, вживання наркотичних засобів за життя, надмірна чи мала вага тіла, відстань від дослідної чи навчальної установи на момент смерті тощо. Обов'язок щодо поховання кадаврів несе дослідницька чи навчальна установа.

Література

1. Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині: Закон України від 16 липня 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 41. – С.377.
2. **Beat M. Riederer, S. Bolt, Eric Brenner, José L. Bueno-López, A.R.M. Circulescu et al.** The legal and ethical framework governing Body Donation in Europe – 1st update on current practice. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.researchgate.net/publication/233761068_The_legal_and_ethical_framework_governing_Body_Donation_in_Europe_-_1st_update_on_current_practice[accessed Feb 21 2018].
3. Donating your body to science. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.u3amarinabaixa.com/Donating%20Your%20Body%20to%20Science%2002.pdf>
4. Donating your body to science? Nobody wants a chubby corpse //NBC News. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nbcnews.com/healthmain/donating-your-body-science-nobody-wants-chubby-corpse-1C6436539>
5. How to Donate Your Body to Science. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<https://www.gatheredhere.com.au/how-to-donate-your-body-to-science/>
6. **Prakash M. D., Latha V., Prabhu M. S.** Donation of bodies for cadaveric dissection in medical colleges // JPAFMAT – №6. – 2006. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://medind.nic.in/jbc/t06/i1/jbct06i1p17.pdf>
7. **Rokade S.** 110 to pledge body donation to further medical education // Times of India. – 7 June 2013. Retrieved 25 July 2013. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<https://timesofindia.indiatimes.com/city/allahabad/110-to-pledge-body-donation-to-further-medical-education/articleshow/20469731.cms?referral=PM>

Поступила .....

Донация тела человека по законодательству зарубежных стран

Алиреза Пахлеванзаде

Международный гуманитарный университет; Одесса (Украина)

Введение. Исследование особенностей правового регулирования донации тела человека по законодательству зарубежных стран необходимо для решения проблемных вопросов правовой регламентации донации тела человека в Украине.

Цель. Изучение особенностей правового регулирования передачи тела человека после смерти для научно-исследовательских и учебных целей на примере некоторых зарубежных стран.

Материал и методы. Были использованы системно-структурный и сравнительно-правовой методы исследования, проанализированы нормативно-правовые

акты зарубежных стран, работы зарубежных ученых.

Результаты. Проведено сравнительно-правовое исследование нормативно-правовой базы некоторых зарубежных стран по донации тела человека. Проанализированы основные положения правового регулирования порядка передачи и использования тела человека после смерти в научно-исследовательских и учебных учреждениях.

Вывод. Проведена классификация оснований передачи тела человека в исследовательских и учебных целях соответствующим учреждениям и организациям.

Ключевые слова: донация тела человека, трансплантация, зарубежное законодательство